

compliance with the legislation on food products, feed, by-products of animal origin, animal health and welfare]. *Zakon Ukrainy № 2042-VIII*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2042-19#Text> [in Ukrainian].

6. *Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy*. (2012, April 13). [Criminal Procedure Code of Ukraine]. *Zakon Ukrainy № 4651-VI*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> [in Ukrainian].

7. *Tsyvilnyi kodeks Ukrainy*. (2003, January 16). [The Civil Code of Ukraine]. *Zakon Ukrainy № 435-VI*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> [in Ukrainian].

8. *Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo sproshchennia dosudovoho rozsliduvannia okremykh katehorii kryminalnykh pravoporushen*. (2019, December 3). [On making changes to some legislative acts of Ukraine regarding the simplification of the pre-trial investigation of certain categories of criminal offenses]. *Zakon Ukrainy № 17*. (zi zminamy). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2617-19> [in Ukrainian].

9. *Konstytutsiia Ukrainy*. (1996, June 28). [Constitution of Ukraine]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> [in Ukrainian]

Стаття надійшла до редакції: 21.04.2022

УДК 343.848

DOI: 10.36550/2522-9230-2022-12-270-275

Шевченко Любов Василівна,
доцент кафедри адміністративного та фінансового права
Київського національного університету імені Вадима Гетьмана
e-mail: luvash@i.ua
<https://orcid.org/0000-0003-2188-1735>

Шевченко Денис Сергійович,
аспірант Науково-дослідного інституту публічного права
e-mail: shevchenko1211@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0003-0102-7515>

ЗАСОБИ ВИПРАВЛЕННЯ ТА РЕСОЦІАЛІЗАЦІЇ ЗАСУДЖЕНИХ ЖІНОК: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

Стаття присвячена узагальненню міжнародного досвіду щодо залучення засуджених жінок до праці, професійного навчання та навчання з метою сприяння їх ресоціалізації. Проаналізовано процес залучення засуджених жінок до праці та професійного навчання на прикладі країн із розвинутою пенітенціарною системою та висвітлено шляхи вирішення проблеми їх працевлаштування під час відбування покарання. Зазначається, що освіта та професійна підготовка засуджених, зокрема жінок, є ефективним засобом зниження рівня рецидивної злочинності, а також дає змогу зменшити витрати на утримання засуджених за повторні злочини.

Світовий досвід у цій галузі є одним із найважливіших джерел прогресивних інноваційних ідей. Це невід’ємна частина міжнародного пенітенціарного співробітництва.

Сьогодні міжнародне співробітництво пенітенціарної системи України здійснюється за такими напрямками: реалізація міжнародних проектів та впровадження зарубіжного досвіду в гуманітарних засадах; виконання висновків і рекомендацій органів ООН і Ради Європи. Пенітенціарна система нашої країни має найтісніші зв'язки з країнами Німеччини, Франції, Швейцарії, Англії.

Незважаючи на національну та іншу специфіку цих країн, застосування їхнього досвіду дозволить заощадити час і уникнути помилок у розвитку діяльності установ, що виконують кримінальні покарання, врахувати місцеві умови та суттєво вдосконалити нашу систему ресоціалізації осіб, які перебувають у в'язницях.

Слід зазначити, що досвід зарубіжних країн щодо трудового залучення засуджених до позбавлення волі розділився, в одних - залучення до праці є обов'язковим, в інших - здійснюється за його бажанням. В Україні засуджені до позбавлення волі мають право працювати на громадських засадах на підставі цивільно-правового договору або трудового договору, укладеного між засудженим і фізичною особою - підприємцем або юридичною особою, для якої засуджені виконують роботу, або надавати послуги.

Таким чином, доцільно проаналізувати процес залучення засуджених, зокрема жінок, до роботи на прикладі країн з розвинутою пенітенціарною системою та визначити шляхи вирішення питання їх працевлаштування під час відбування покарання. Адже професійне навчання є однією з найважливіших освітніх та реабілітаційних програм, які можуть бути організовані в місцях позбавлення волі.

Ключові слова: виправлення, ресоціалізація, суспільно-корисна праця, позбавлення волі, навчання, пенітенціарна установа, засуджені жінки, професійна підготовка.

Shevchenko L., Shevchenko D. MEANS OF CORRECTION AND RESOCIALIZATION OF CONVICTED WOMEN: INTERNATIONAL EXPERIENCE

Випуск 12. 2022

The article is devoted to the generalization of international experience regarding the involvement of convicted women in work, professional training and education in order to promote their resocialization. The process of engaging convicted women in work and vocational training is analyzed on the example of countries with a developed penitentiary system, and the ways of solving their employment while serving their sentence are highlighted. It is noted that education and vocational training of convicts, in particular women, is an effective way to reduce the level of recidivism, and makes it possible to reduce the costs of maintaining offenders convicted of repeated crimes.

World experience in this field is one of the most important sources of progressive innovative ideas. It is an integral part of international penitentiary cooperation.

Today, the international cooperation of the penitentiary system of Ukraine is carried out in the following areas: implementation of international projects and implementation of foreign experience on humanitarian grounds; implementation of conclusions and recommendations of UN and Council of Europe bodies. The penitentiary system of our country has the closest ties with the countries of Germany, France, Switzerland, and England.

Despite the national and other specificities of these countries, the application of their experience will save time and avoid mistakes in the development of the activities of institutions that carry out criminal punishments, take into account local conditions and significantly improve our system of resocialization of persons who are in prisons.

It should be said that the experience of foreign countries in terms of labor involvement of those sentenced to imprisonment is divided, in some - labor involvement is mandatory, in others - it is carried out at his will. In Ukraine, those sentenced to imprisonment have the right to work on a voluntary basis on the basis of a civil law contract or an employment contract concluded between the convict and a natural person - an entrepreneur or a legal entity, for whom the convicts perform work or provide services.

Thus, it is expedient to analyze the process of engaging convicts, in particular women, to work on the example of a country with a developed penitentiary system and to identify ways of solving their employment while serving their sentence. After all, professional training is one of the most important educational and rehabilitation programs that can be organized in prisons.

Key words: correction, resocialization, community service, deprivation of liberty, education, penitentiary, convicted women, professional training.

Постановка проблеми. Законодавством України визнано створення умов для ресоціалізації засуджених, захист інтересів особи, суспільства, держави, запобігання вчиненню злочинів. Необхідною умовою ресоціалізації є виправлення засудженого. Лише за умови виправлення засуджених можемо говорити про досягнення карального ефекту від призначеного покарання. Тільки виправлення особи дозволяє згодом формувати її правoslухняну поведінку, уникати рецидиву, відновлювати засудженого в соціальному статусі повноправного члена суспільства, чим і буде забезпечено загальну та спеціальну превенцію. Процес ресоціалізації засуджених жінок до нормального соціального середовища після тривалого терміну позбавлення волі явище складне, воно потребує значних вольових зусиль. Це зумовлено тим, що, як правило, жінка, яка вийшла з місць позбавлення волі стикається з побутовою невлаштованістю, настороженим ставленням до неї рідних і знайомих, з труднощами працевлаштування і таке інше. Все це впливає на психіку звільненої, і радість звільнення змінюється невпевненістю в собі, озлобленістю до навколишніх і через безвихідь з'являється думка знову повернутися до асоціального способу життя. Тому, важливо починати соціальну підготовку засуджених жінок до життя на волі ще в стінах установ кримінально-виконавчої системи.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Суттєвий внесок у дослідження правових аспектів праці засуджених зробили такі вчені, Бублик, Л.Ю. Величко, Т.А. Денисова, О.М. Джужа, Т.В. Дуюнова, В.В.Жернаков, І.Л. Жук, А.Ф. Зелінський, І.Б. Калініна, О.М. Кревсун, О.В. Лисодед, О.М. Неживець, М.С.Пузирьов, А.Х. Степанюк, С.О. Стефанов, Ю.М.. Царюк, І.С. Яковець, та інші. В дослідженнях цих вчених розглядалися, проблеми мінімізації ступеню негативного впливу покарання на психофізичний стан жінки. Однак, поза увагою авторів залишаються питання запровадження нових засобів та способів для виправлення та ресоціалізації засуджених жінок, адже, це є пріоритетним завданням, яке стоїть не лише перед нашою державою, але й перед провідними країнами світу.

Мета статті - аналіз заходів виправлення та ресоціалізації засуджених жінок, дослідження міжнародного досвіду в питанні виправлення та ресоціалізації жінок.

Вклад основного матеріалу дослідження. Ресоціалізацію слід розглядати як поновлення в людини втрачених соціальних цінностей і досвіду спілкування, поведінки, життєдіяльності, як процес, що відбувається в межах реадптації та сприяє відновленню пристосувальних можливостей людини до наявних норм і правил поведінки.

Одним із основних засобів ресоціалізації засуджених є загальноосвітнє і професійно-технічне навчання, яке забезпечується з метою доступності і безоплатності здобуття повної загальної середньої освіти. Відповідно КВК України (ст. 107) «засуджені, які відбувають покарання у вигляді позбавлення волі, мають право одержувати освіту відповідно до законодавства про освіту» [1], зокрема, законів України «Про освіту» і «Про загальну середню освіту». Засудженим, які бажають підвищувати свій загальноосвітній рівень, незалежно від віку створюються умови для самоосвіти, надається можливість навчання в загальноосвітніх навчальних закладах колоній, які створюються місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування відповідно до потреб у них і за наявності необхідної матеріально-технічної та науково-методичної бази та педагогічних кадрів. Для засуджених, які не мають робітничої професії, за якою вони можуть бути працевлаштовані в даній колонії, обов'язковою є підготовка на курсах

професійного навчання робітників на виробництві. Завдяки набуттю певного рівня освіти засуджені відчувають, що вони мають шанс на виправлення, та після звільнення займають гідне місце у суспільстві. Це і є головною метою щодо забезпечення можливості засудженим отримати освіту у місцях позбавлення волі.

Важливим засобом виправлення та ресоціалізації засуджених є суспільно корисна праця, яка регулюється чинним законодавством, зокрема Кримінально-виконавчим кодексом України (ст. ст. 118–122) та Кодексом законів про працю України, й посідає одне з основних місць у виправленні цих осіб. Праця, безумовно, серед заходів виправного впливу на засуджених займає особливе місце. Ставлення до суспільно корисної діяльності є так званим моральним критерієм людини. Праця засуджених виконує функцію запобігання деградації особистості, яка можлива через позбавлення волі певної особи. Вона є особливим засобом у ресоціалізації особи за умови прагнення і набуття перспектив на майбутнє у свідомості засуджених. Дуже важливо, щоб засуджена особа усвідомила майбутні позитивні перспективи у своєму житті, прагнула до самостійності і самоствердження через працю, яка не викликає у неї огиди, оскільки вона відповідає належним умовам. Саме тому заохочення до праці, створення умов для неї, встановлення меж, які б унеможливили зловживання своїм правом – основні завдання, які постають нині як на законодавчому рівні, так і на рівні практичної реалізації [2, с. 80].

Відношення суспільства до праці засуджених останнім часом змінилося в усьому світі. Розуміння значимості праці засуджених у контексті формування нової моделі особи як повноцінного члена сучасного суспільства, знайшло своє втілення у нормах міжнародних правових актів, в яких ресоціалізація засуджених, зокрема жінок є одією з найважливіших прогресивних ідей та невід'ємною частиною міжнародної пенітенціарної співпраці. Сьогодні міжнародна співпраця пенітенціарної системи України здійснюється в таких площинах: реалізація міжнародних проектів та впровадження зарубіжного досвіду на гуманітарних засадах; виконання висновків і рекомендації органів ООН і Ради Європи. Найбільш щільні зв'язки пенітенціарної системи нашої держави з країнами Німеччини, Франції, Швейцарії, Англії. Незважаючи на національну та іншу специфіку цих країн, застосування їх досвіду дозволить заощадити час і уникнути помилок у розбудові діяльності установ, що виконують кримінальні покарання, врахувати місцеві умови та значно вдосконалити нашу систему ресоціалізації осіб, які перебувають у місцях позбавлення волі. Тому будь-який позитивний досвід поведження з засудженими, зокрема жінками слід впроваджувати у практичну роботу.

Однією з таких країн, що досягла успіхів у справі ресоціалізації засуджених до позбавлення волі, є Федеративна Республіка Німеччина. Позитивний досвід цієї країни цікавий нам насамперед тим, що її систему поведження з засудженими за багатьма напрямками можна порівняти з українською. У кримінально-виконавчих установах ФРН так само, як і в нашій державі, основними засобами, що сприяють ресоціалізації злочинців, є загальноосвітнє та професійне навчання, а також продуктивна праця. Разом з тим, існують і деякі відмінності [3, с.12–13]. Відмінною особливістю німецьких в'язниць є те, що особи засуджені до позбавлення волі терміном понад 6 місяців, перші півроку перебувають у вступному відділенні за умов суворого одиночного ув'язнення. За цей час проводиться вивчення засудженої особи, на підставі чого визначається форма укладання, вид роботи, навчання та ін. Навчання не випадково стало одним із провідних способів у ресоціалізації засуджених жінок. У ході численних досліджень було встановлено, що понад 50 % жінок, засуджених до позбавлення волі, не мають закінченої освіти. Це, у свою чергу, заважає здобувати професії. А некваліфіковані працівники та некваліфікована праця практично не користуються попитом на ринку праці [3].

Отже, навчання засуджених є найневід'ємнішою та взаємопов'язаною складовою максимально успішного працевикористання засуджених, у тому числі жінок. Кримінально-виконавчий кодекс ФРН зобов'язує засуджених, які не закінчили основну школу, відвідувати відповідні заняття у спеціальній школі. Передбачається також, що засуджений має право відвідувати у робочий час основну школу, курси підвищення кваліфікації, навчатися заочно та брати участь в інших освітніх заходах.

Доречно сказати, що пенітенціарна практика Німеччини діє за загальним принципом щодо жінок, засуджених до позбавлення волі: усі засуджені, якщо не навчаються, повинні працювати. Праця розглядається не як складова покарання, а як невід'ємна частина соціально-педагогічної роботи з засудженими до позбавлення волі. Засуджені жінки у Німеччині працюють переважно на підприємствах кримінально-виконавчих установ або на підприємствах незалежних комерційних організацій при установах, крім того, залучаються до трудової діяльності в кримінально-виконавчій установі. Підприємства установ є підрозділами карно-виконавчих установ. Верстати, інструменти, сировина, які використовуються засудженими жінками перебувають у власності держави (у власності відповідної федеральної землі). Організація виробництва здійснюється керівництвом за рахунок установи. Підприємства комерційних організацій, навпаки, перебувають у приватній власності. Відповідно, на власнику лежать усі виробничі ризики. Кримінально-виконавча установа надає приміщення та робочу силу – засуджених. Вся організація виробничого процесу може лежати на комерційній організації. Лише охорона засуджених залишається повноваженням співробітників кримінально-виконавчої установи. Однак між працівниками-засудженими та комерційною організацією в жодному разі не виникає трудових угод – зберігаються виключно публічно-правові відносини з адміністрацією установи [4]. На підприємствах кримінально-виконавчої установи жінки-засуджені можуть пройти курс професійного навчання або підвищення кваліфікації, які їм стануть у

нагоді при трудовій адаптації після звільнення. На підприємствах комерційних організацій самі умови праці максимально наближені до умов підприємств, розташованих з іншого боку колючого дроту. Це є перевагою такої форми організації праці засуджених жінок, що суттєво полегшує процес їхньої реадaptaції у період після звільнення.

Для вітчизняної пенітенціарної системи може бути цікавим також досвід Німеччини щодо стимулювання праці засуджених жінок, зокрема окрім заробітної плати в цій країні передбачено винагороду за працю у вигляді звільнення засудженої від роботи на один день, якщо вона працювала протягом двох місяців поспіль.

Зважаючи на те, що особи, які відбули тривалий термін ув'язнення, не завжди можуть правильно орієнтуватися на волі, законодавством ФРН передбачено можливість поміщення засуджених жінок до установ відкритого типу, де вони можуть виявляти більше самостійності, особистої відповідальності за свою поведінку. Засудженим надається можливість працювати на умовах вільного найму, як будь-якого вільного громадянина. Особливою формою таких відкритих установ є «перехідні будинки». Виконання покарань у подібних закладах має на меті допомогти жінкам засудженим до тривалих термінів ув'язнення швидше адаптуватися до життя на волі. До таких установ направляються засуджені жінки, до яких може бути застосовано умовно-дострокове звільнення за 6–12 місяців до закінчення терміну їх ув'язнення. Засуджені жінки не можуть бути обмежені в праві на освіту та працю, тобто вони можуть працювати на підприємствах, установах, організаціях всіх форм власності або вчитися в школі чи ПТУ. За допомогою адміністрації працюючі засуджені жінки укладають з роботодавцем трудовий договір та отримують заробітну плату за повним тарифом. Однак вони повинні повністю оплачувати своє утримання у в'язниці.

Отже, оцінюючи досвід Німеччини з організації трудової та освітньої діяльності, можна відзначити високий рівень диференціації засуджених жінок за рівнем їх соціальної спрямованості. Німецька пенітенціарна система максимально використовує працю у сфері ресоціалізації засуджених жінок та розглядає її як основний спосіб підготовки їх до звільнення. Особливо позитивної оцінки заслуговує використання праці засуджених жінок на підприємствах приватних компаній. Здається, що такий досвід за можливості частково може бути застосований у пенітенціарній системі нашої держави.

Досвід Великобританії, як і в Німеччини в питаннях ресоціалізації осіб, які відбувають покарання у вигляді позбавлення волі є позитивним та перспективним. Тюремні установи в цій країні надають достатню кількість місць для забезпечення корисною роботою всіх працездатних засуджених, жінок в тому числі, які бажають працювати. Основна мета – зайняти засуджених корисною справою, прищепити їм навички до певних видів робіт, створити та закріпити звичку до регулярної праці. У Англії засуджені самі обирають, вчитися їм чи працювати. Праця засуджених – оплачувана, а якщо жінка не зайнята на виробництві, їй виплачується допомога з безробіття. Таким чином, праця стимулюється додатковими доходами [5]. План корисних заходів у процесі відбування покарання складається індивідуально для кожного засудженого, в тому числі окремо для засуджених жінок. Він включає в себе організацію праці, професійне навчання, освіту тощо. Головне завдання навчання полягає у забезпеченні такого рівня підготовки, щоб засуджені після звільнення могли знайти цікаву роботу та підняття у засуджених рівеня свідомості, що могло б допомогти їм повернутися до нормального життя після звільнення і не дозволило б стати на шлях злочину. Ключову роль грають освітні програми для засуджених жінок, які знаходяться у межах установи. Освітні програми включають багаторівневу підготовку, починаючи з базових курсів навчання грамоти та закінчуючи вищими рівнями професійного навчання, метою яких є сприяння подальшому працевлаштуванню цих жінок. Доречно сказати, що Закон «Про подальшу та вищу освіту» від 1992 р. дав засудженим можливість подальшої освіти, вступу до коледжу та до вищих навчальних закладів; отримати навички спілкування та самостійного життя.

Тому, було б доцільно запозичити досвід саме правового регулювання професійного навчання та освіти в місцях позбавлення волі, що застосовується у Великій Британії та врахувати окремі аспекти в нашому законодавстві, зокрема необхідно щоб в'язниці надавали належні програми освіти та професійного навчання, розраховані окремо на засуджених жінок, які дозволять їм самостійно заробляти на життя після звільнення.

Для узагальнення характеристики процесу залучення засуджених жінок до праці у пенітенціарних системах Європи необхідно розглянути специфічний досвід деяких скандинавських країн. Так, у Фінляндії режим відбування покарання передбачає обов'язок засуджених, зокрема жінок працювати. Винятки становлять лише особи, які містяться у в'язниці в порядку запобіжного заходу під час попереднього слідства, непрацездатні через хворобу та інвалідність, звільнені від роботи засуджені вагітні жінки та жінки, які не працюють у зв'язку з народженням дитини. Також, жінки засуджені можуть отримувати роботу на волі, якщо виконуватимуть її під наглядом адміністрації установи [6]. У в'язницях, де це можливо організовується вільне виробництво. Не виключена робота жінок засуджених у приватних осіб за наймом. При цьому зарплата та умови праці контролюються адміністрацією в'язниць. Засудженим жінкам, які утримуються у відкритих в'язницях, дозволяється мати готівку. У закритих в'язницях засуджені отримують за роботу фіксовані незначні кошти, податки з яких не стягуються. У Фінляндії засудженим, зокрема жінкам законодавчо надано право вибору: праця чи навчання у робочий час [7], до того ж за навчання, роботу або будь-які інші види діяльності в робочий час засудженим виплачуються кошти [8].

Слід зазначити, що в'язниці мають можливість давати різносторонню професійно-технічну та загальну освіту. Засуджені можуть навчатися як за межами в'язниці, так і за договором із навчальним закладом про організацію навчання у спеціально обладнаних класах, розташованих у в'язниці. Ув'язнені жінки в цій країні можуть навчатися у початковій або середній школі, здобувати вищу професійну освіту. Також, жінки-в'язні можуть здобути заочну освіту [9, с.102].

З вищевикладеного можна дійти висновку, що розглянута кримінально-виконавча система Фінляндії має багато спільного з українською системою. Однак слід врахувати, що законодавством Фінляндії передбачено значно більшу кількість заходів, орієнтованих на виправлення засуджених жінок та серйозну підготовку їх до життя на волі.

У Швеції багато уваги приділяється питанню допомоги засудженим, зокрема жінкам у процесі реінтеграції в суспільство, створюються всі необхідні умови доступу засуджених до освіти [Error! Bookmark not defined.]. Слід зазначити, що у Швеції розроблено та успішно діє у межах системи програма індивідуального підходу. Так, для засуджених, також окремо для жінок розробляється програма індивідуального навчання з урахуванням їх здібностей та певних потреб. Виконання програми, яка може продовжитися навіть після звільнення засуджених, контролює спеціальний співробітник.

У Норвегії засудженим жінкам надається «прийнятна» робота, яку вони зобов'язані виконувати. Допускаються роботи поза виправною установою, але за належного нагляду за ув'язненими. Питання працевлаштування засуджених жінок в цій країні вирішуються досить просто, оскільки у в'язницях Норвегії дуже мало засуджених, особливо жінок. Доречно сказати, що у Норвегії переконані, якщо суспільство хоче, щоб із місць позбавлення волі вийшла людина, яка зробила правильні висновки, то гроші, що виділяються на в'язницю виправдовують себе. Але, якщо хочуть отримати професійного правопорушника (злочинця), тоді кошти на розвиток пенітенціарних установ виділяти немає необхідності.

Цікаво, що засуджені жінки, які виявили інтерес до навчання, звільняються від роботи та отримують спеціальну грошову допомогу раз на добу. Навчання може відбуватися в організаціях у вигляді спеціальної підготовки та шляхом консультаційної допомоги. Крім того, освіту можна здобути в заочних навчальних закладах або з використанням телекомунікаційних систем. У Норвегії деякі засуджені жінки навчаються за програмами вищих навчальних закладів. В основу навчання покладено модель «імпорту»: з одного боку, вчителі зі звичайних шкіл приходять до в'язниці вести заняття, а з іншого – велика група засуджених ходить слухати лекції до шкіл, що функціонують на волі під наглядом адміністрації установи.

Висновки. Підсумовуючи досліджувану проблематику, можемо стверджувати, що подальший розвиток кримінально-виконавчого законодавства України та пенітенціарної практики щодо залучення до праці засуджених, зокрема жінок, однозначно має відбуватися з урахуванням досвіду правозастосовної практики розвинених країн та взаємодії з ними. На прикладі окремих країн із розвинутою пенітенціарною системою ми можемо значно покращити процес залучення засуджених, зокрема жінок до праці, та вирішення проблеми їхньої трудової зайнятості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Кримінально-виконавчий кодекс України: Закон України від 11.07.2003 року № 1129-IV . URL: <https://www.google.com.ua/>.
2. Лисенко М. І. Забезпечення права на працю засуджених в умовах ізоляції. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2015. № 13. Том 2. С. 78-80.
3. Андреев Н. А., Морозов В. М., Ковалев О. Г. Ресоциализация осужденных в пенитенциарных учреждениях ФРГ: Учебное пособие. М., 2001. 182 с.
4. Бурцев А. М. Правовое регулирование труда заключенных в ФРГ. *Управление персоналом*. 2007. № 5. С. 69–71.
5. Власов В. Тюрьмы-побратимы. *Преступление и наказание*. 2000. № 2. С. 40–48.
6. Антилла И. Консервативная и радикальная политика в отношении преступников скандинавских стран. Хельсинки. 1979 // Сборник переводов. 294 с.
7. Багреева Е. Пенитенциарная система Финляндии. *Преступления и наказание*. 1995. № 8. 136 с.
8. Альперн Л. Сон и явь женской тюрьмы. СПб.: Алетейя, 2004, 446 с.
9. Бутенко Т. П. Правовое регулирование образования осужденных к лишению свободы в условиях реформирования уголовно-исполнительной системы: дис. ... канд. юрид. наук. М., 2007. 182 с.

REFERENCES:

1. Kryminalno-vykonavchy kodeks Ukrainy (2003, July 11). [Criminal and Executive Code of Ukraine]. *Zakon Ukrainy №1129-IU*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15> [in Ukrainian].
2. Lysenko, M. I. (2015). Zabezpechennia prava na pratsiu zasudzhenykh v umovakh izoliatsii. [Ensuring the right to work for convicts in isolation]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Ser.: Yurysprudentsiia*. № 13. Tom 2.78-80. [in Ukrainian].
3. Andreev, N. A., & Morozov, V. M., & Kovalev O. G. (2001). Resotsializatsiya osuzhdennykh v penitentsiarnykh uchrezhdeniyah FRG [Resocialization of convicts in penitentiary institutions of Germany] *Uchebnoe posobie*. 182 [in Russian].
4. Burtsev, A. M. (2007). Pravovoe regulirovanie truda zaklyuchennykh v FRG. [Legal regulation of the labor of prisoners in Germany]. *Upravlenie personalom*. №5. 69–71. [in Russian].

5. Vlasov V. (2000). Tyurmyi-pobratimyi. [Twin prisons]. *Prestuplenie i nakazanie*. №2. 40–48. [in Russian].
6. Antilla, I. (1979). Konservativnaya i radikalnaya politika v otnoshenii prestupnikov skandinavskih stran. [Conservative and radical policy towards criminals in the Scandinavian countries]. 294. [in Russian].
7. Bagreeva, E. (1995). Penitentsiarnaya sistema Finlyandii. [Finnish penitentiary system]. *Prestupleniya i nakazanie*. № 8. 136. [in Russian].
8. Alpern, L. (2004). Son i yav zhenskoy tyurmyi. [Dream and reality of a women's prison]. 446. [in Russian].
9. Butenko, T. P. (2007). Pravovoe regulirovaniye obrazovaniya osuzhdennykh k lisheniyu svobody v usloviyakh reformirovaniya ugovovno-ispolnitelnoy sistemyi. [Legal regulation of education of convicts sentenced to deprivation of liberty in the context of reforming the penitentiary system] Dis... kand. yurid. nauk. 182. [in Russian].

Стаття надійшла до редакції: 21.04.2022

УДК 347:347.44(477)

DOI: 10.36550/2522-9230-2022-12-275-280

Погребняк Марія Володимирівна,
аспірантка кафедри цивільного права та процесу
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова
e-mail: pohribniakmaria@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-3112-1281>

МІСЦЕ ДОГОВОРУ ДОВІЧНОГО УТРИМАННЯ (ДОГЛЯДУ) У ЗОВОВ'ЯЗАЛЬНОМУ ПРАВІ

Метою цієї статті є визначення місця договору довічного утримання (догляду) у зобов'язальному праві.

Встановлено, що у сучасному цивільному законодавстві та доктрині зберігся характерний для римського приватного права підхід до розуміння правової сутності зобов'язання, як правовідношення між кредитором і боржником.

Внаслідок вивчення доктринальних позицій щодо місця договору довічного утримання (догляду) у зобов'язальному праві, зроблено висновок про існування трьох позицій вчених: 1) договір довічного утримання не має права на існування; 2) договір довічного утримання є різновидом інших цивільно-правових договорів; 3) договір довічного утримання є самостійним цивільно-правовим договором.

Встановлено, що перша позиція вчених спричинена пануючою за радянських часів вимогою до правил поведінки радянських людей, що виражали суть комуністичної моралі, тому договір довічного утримання повністю суперечив правилам соціалістичного співжиття.

Друга позиція вчених зумовлена тим, що цей договір вперше одержав правове регулювання в ЦК УРСР 1963 р. у межах договору купівлі-продажу. Встановлено, що договір довічного утримання одержав правове регулювання як різновид договору ренти у багатьох державах світу (цивільні кодекси Франції, Німеччини, Молдови та ін.).

Позиція вчених щодо самостійного характеру договору довічного утримання пояснюється на підставі характерних йому особливостей, що зумовлено правовою природою цього договору: 1) метою укладення договору є відчуження права власності на майно та надання матеріального утримання (догляду); 2) відплатний характер; 3) реальний характер; 4) двосторонній; 5) строковий; 6) фидуціарний (довірчий) характер.

На сьогоднішній дискусію про місце договору довічного утримання (догляду) у зобов'язальному праві остаточно було вирішено у ЦК України від 16 січня 2003 року шляхом виокремлення у підрозділі 1 «Договірні зобов'язання» окремої глави 57 «Довічне утримання (догляду)».

Ключові слова: зобов'язання, зобов'язальне право, договір довічного утримання (догляду), правова природа, самостійний характер.

Pogrebnyak M. PLACE OF LIFE MAINTENANCE (CARE) CONTRACT IN MANDATORY LAW

The purpose of this article is to determine the place of the contract of lifelong support (care) in the law of obligation.

It has been established that in modern civil legislation and doctrine, the approach to understanding the legal essence of an obligation, as a legal relationship between a creditor and a debtor, characteristic of Roman private law, has been preserved.

As a result of the study of the doctrinal positions regarding the place of the contract of lifelong support (care) in the mandatory law, it was concluded that there are three positions of scientists: 1) the contract of lifelong support does not have the right to exist; 2) the lifetime maintenance contract is a type of other civil law contracts; 3) the lifetime maintenance contract is an independent civil law contract.

It was established that the first position of the scientists was caused by the prevailing Soviet-era requirement for the rules of behavior of Soviet people, which expressed the essence of communist morality, therefore the contract of lifelong maintenance completely contradicted the rules of socialist coexistence.

The second position of scientists is due to the fact that this contract was first legally regulated in the Central Committee of the Ukrainian SSR in 1963 within the scope of the contract of sale. It has been established that the life maintenance contract